

УДК 342.9:351.77:616.31

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2025.3.47>**С. М. Басюк**

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

ORCID ID: 0009-0007-9205-5314

ПРИНЦИПИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В УКРАЇНІ

У статті виявлені і узагальнені принципи публічного адміністрування стоматологічної практики в Україні як ціннісно-нормативні орієнтири діяльності органів публічної влади у сфері охорони здоров'я. Обґрунтовано багатовимірну природу принципів, що поєднують інтелектуальні, нормативні та поведінкові аспекти впливу, забезпечуючи їхню фундаментальність та універсальність у правовому регулюванні. Розкрито значення принципів верховенства права, законності, рівності, підзвітності, відкритості, ефективності й доброчесності як основи демократично зорієнтованої діяльності публічної адміністрації. Проаналізовано спеціальні принципи у сфері охорони здоров'я, що включають пріоритетність охорони здоров'я, гуманістичність, загальнодоступність медичних послуг, профілактичну спрямованість, наукову обґрунтованість управлінських рішень і належне ресурсне забезпечення. Особливу увагу зосереджено на регулятивних інструментах реалізації принципів у стоматологічній практиці, серед яких: ліцензування медичної діяльності, дотримання клінічних протоколів, якісний контроль, інклюзивність простору для пацієнтів з інвалідністю, уніфікована система медичної звітності та відповідальність за порушення встановлених вимог. Підкреслено значення соціальної справедливості у забезпеченні доступу до стоматологічної допомоги для вразливих груп населення, включно з військовослужбовцями та особами з низьким рівнем доходів. Показано, що історичний розвиток стоматологічної служби в Україні й зарубіжний досвід державно-громадського партнерства підтверджують актуальність принципів комплексності, кваліфікованості та ефективного використання ресурсів. Зроблено висновок, що системна реалізація принципів публічного адміністрування забезпечує підвищення якості стоматологічної допомоги, прозорість та підконтрольність управлінських рішень, зміцнення довіри суспільства до інститутів публічної влади й посилення орієнтації на потреби людини.

Ключові слова: адміністративне право, доступність, доказова медицина, законність, інклюзія, ліцензування, належне врядування, публічне адміністрування, профілактика, підзвітність, рівність, соціальна справедливість, стоматологічна допомога, стандарти якості, верховенство права.

Вступ. Принципи публічного адміністрування посідають ключове місце у засадах правового регулюванні діяльності держави та її органів, оскільки визначають спрямованість, межі та якість здійснення публічної влади. У науковій традиції вони характеризуються як узагальнені Природничі у більшості випадків нормативно оформлені орієнтири, що забезпечують єдність, узгодженість і стабільність правової системи. Поняття принципів включає інтелектуальну, нормативну й поведінкову складові, що поєднують у собі регульовальну і ціннісну функції. У сфері охорони здоров'я принципи визначають зміст формуванні та реалізації державної політики, спрямованої на забезпечення здоров'я населення як найвищого суспільного

блага. Стоматологічна практика є важливою складовою системи медичної допомоги, яка потребує не тільки нормативного врегулювання на рівні засобів і процедур, але впорядкованого засадничого впливу.

Незважаючи на визначеність загальних принципів публічного адміністрування, їх застосування у стоматологічній сфері характеризується рядом викликів. Спостерігається фрагментарність правового регулювання та відсутність системного визначення принципів саме у контексті стоматологічної практики. Недостатнім є нормативне забезпечення, необхідність підвищення якості стоматологічних послуг та їх доступності для різних соціальних груп. Відчутним є дефіцит публічного фінансу-

вання окремих напрямів стоматологічної допомоги, що посилює нерівність у доступі.

Актуальність дослідження зумовлюється необхідністю підвищення ефективності системи стоматологічної допомоги в умовах модернізації сфери охорони здоров'я України. Зростання потреб населення у якісних стоматологічних послугах формує вимогу до держави забезпечити належні стандарти надання медичної допомоги. Важливим є врахування прав людини, включно з правом на доступне лікування та гідне медичне обслуговування. В умовах воєнного стану та зростання потреб військовослужбовців стоматологічна допомога набуває додаткового суспільного значення. Визначення та реалізація принципів публічного адміністрування створює основу для вдосконалення управлінських процесів у цій сфері.

Огляд останніх положень. У сучасній правовій науці принципи публічного адміністрування розглядаються як засадничі орієнтири діяльності органів публічної влади та забезпечення прав людини. Питання теоретичного визначення та класифікації цих принципів досліджували С. Богата, Т. Кравцова, І. Мазур, А. Оксенюк, А. Солонара. Разом з тим принципи публічного адміністрування у сфері стоматологічної практики залишаються недостатньо систематизованими й потребують подальшої наукової розробки.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії природного права, теорії права, адміністративного права та законодавчих джерел визначити принципи публічного адміністрування стоматологічної практики в Україні.

Виклад основних положень. Поняття «принцип» у Словнику української мови визначається як основоположне, вихідне положення, що лежить в основі наукової системи, теорії чи підходу; як особливість, спосіб або правило, покладене в основу організації чи здійснення певної діяльності; а також як переконання чи норма поведінки, якою керується особа у житті. Тлумачення поєднує інтелектуальну, нормативну і поведінкову природи принципів, підкреслюючи їхню фундаментальність, універсальність та спрямовану регулятивну роль у різних сферах суспільних відносин[1].

В теорії вітчизняного права принципи визначаються як найбільш загальні, фундаментальні засади, що виражають сутність правової системи, закріплюють і захищають суспільні цінності та спрямовують розвиток галузевого регулювання. Вони мають абстрактний характер, виступаючи

орієнтирами для нормотворчої діяльності та правозастосування. Принципи відображають єдність, стабільність та внутрішню узгодженість права, формуючи його ідейну основу. Їх застосування забезпечує пріоритетність цінностей над формалізованими вимогами закону, впливаючи на тлумачення й реалізацію юридичних норм. Такі засади виконують функцію стримування можливих зловживань правом і підтримання справедливості, свободи, рівності та гуманізму. Крім того, принципи слугують підставою для усунення прогалин шляхом аналогії права та сприяють ефективній діяльності суб'єктів правовідносин [2, С. 123-132].

В адміністративному праві принципи формують зміст та орієнтири діяльності органів публічної влади, забезпечуючи відповідність публічного адміністрування потребам суспільного розвитку та захисту прав людини. Вони відображають природу права й визначають якість функціонування держави та громадянського суспільства. Центральним серед них виступає принцип верховенства права, що має універсальний характер і поширюється на всі ланки публічної влади, включно з адміністративними органами та адміністративним судочинством. Верховенство права гарантує повагу до природних прав людини, рівність перед законом, недопустимість свавілля та обов'язковість судового контролю за втручанням держави. У його зміст включають законність, справедливість, юридичну визначеність, пропорційність, недискримінацію й доступність правосуддя. Конституційний Суд України тлумачить його як панування права в суспільстві, що включає моральні й соціальні регулятори та передбачає чіткі й передбачувані правові норми. Принципи належного врядування, засновані на відкритості, відповідальності, участі, ефективності й узгодженості, визначають стандарти якісного адміністративного функціонування. Важливою є й доброчесність посадових осіб, яка сприяє запобіганню корупції та зміцненню довіри до публічної влади [3, С. 50-79].

Отже, принципи права розглядаються як фундаментальні, універсальні засади, що відображають сутність правової системи та визначають її спрямованість у різних сферах суспільного життя. Вони поєднують інтелектуальний, нормативний і поведінковий аспекти впливу, формуючи ціннісну основу правового регулювання. Такі засади забезпечують єдність, стабільність і передбачуваність права, сприяють захисту прав людини та запобігають свавільному втручанням держави. Особливо вагоме

значення має принцип верховенства права, що гарантує пріоритет природних прав, рівність перед законом і судовий контроль за владними рішеннями. У публічному адмініструванні принципи визначають якість діяльності адміністративних органів, ґрунтуючись на відкритості, відповідальності, участі та доброчесності.

Т. Кравцова та А. Солонара присвятили свою працю поняття та принципам діяльності публічної адміністрації в Україні. Підкреслюється відсутність єдиного підходу до визначення публічної адміністрації в сучасній правовій науці, що обумовлює необхідність теоретичного уточнення цього терміна. Розкрито еволюцію підходів до розуміння публічної адміністрації в європейському праві, де вона розглядається у вузькому та широкому сенсах. Вчені сформулювали узагальнене визначення, згідно з яким публічна адміністрація охоплює сукупність органів державної виконавчої влади, виконавчих органів місцевого самоврядування, а також інших суб'єктів, наділених адміністративно-управлінськими функціями. Визначено ключові властивості публічної адміністрації, що відображають її організованість, владний характер та спрямованість на забезпечення суспільного й державного інтересу. Особливу увагу приділено переліку принципів її функціонування, серед яких: верховенство права, законність, відкритість, пропорційність, ефективність, підконтрольність і відповідальність[4].

А. Оксенюк проаналізував принципи публічного управління в адміністративно-політичній сфері. Вчений доводить, що вони подаються як основні керівні положення діяльності держави у сферах оборони, національної безпеки, внутрішніх справ, юстиції та міжнародних відносин. Наголошується, що ці принципи відображають об'єктивні закономірності розвитку держави й суспільства та повинні бути нормативно закріплені. До них віднесено орієнтацію на верховенство права, відкритість, прозорість і ефективність функціонування органів публічного управління. Підкреслено важливість підзвітності та відповідальності органів влади за ухвалені рішення й управлінські дії. З огляду на владний характер відносин у цій сфері, принципи враховують централізацію адміністративної вертикалі та жорсткість управлінських рішень. Водночас підкреслено необхідність неухильного дотримання прав і свобод людини. Також звертається увага на принцип безперервності управлінської діяльності навіть у кризових умовах[5].

С. Богата розглянула зарубіжний досвід упровадження державно-громадського партнерства у сфері стоматології як форми взаємодії держави, бізнесу та громадських організацій. Підкреслюється, що недостатність бюджетного фінансування стоматологічної допомоги обумовлює необхідність залучення приватного сектору й «третього сектору» для розширення доступності послуг. Показується, що таке партнерство реалізується як у вигляді короткострокових місій, так і стабільних програм, які поєднують профілактику, лікування та просвіту населення. Конкретизовано, що основними принципами тристоронньої взаємодії є конструктивний діалог, взаємна довіра та мобілізація ресурсів усіма учасниками. Наголошується на позитивних результатах співпраці: зростанні доступності стоматологічної допомоги, запровадженні новітніх технологій і підвищенні гігієнічної грамотності населення. Також визначено ризики: економічна та політична нестабільність, корупційні прояви та можливе зниження інтересу приватного сектору до інвестицій[6].

І. Мазур розкрила становлення стоматологічної служби як послідовний перехід від приватних і благодійних форм зуболікування до системної організації медичної допомоги. Обґрунтовано показано формування нової моделі стоматології, заснованої на принципах доступності, безоплатності, професійності, комплексного підходу та профілактичної спрямованості. Водночас проаналізовано історичні досягнення й прорахунки, що зумовили інтеграцію стоматології в загальну систему охорони здоров'я та зберігають значення для її сучасного реформування. [7].

Отже, у науковій літературі принципи публічного адміністрування аналізуються як фундаментальні орієнтири (обов'язкові настанови) діяльності владних інституцій, що визначають їх повноваження, організацію та відповідальність перед суспільством. Підкреслюється необхідність чіткого теоретичного визначення публічної адміністрації, яка охоплює органи державної виконавчої влади, місцевого самоврядування та інші суб'єкти з адміністративно-управлінськими функціями. Наголошується на таких принципах функціонування, як верховенство права, законність, відкритість, пропорційність, ефективність, підзвітність і відповідальність. У сфері адміністративно-політичних відносин додатково акцентується роль централізації, стабільності й безперервності діяльності влади, з обов'язковим урахуванням прав і свобод людини. Зарубіжний досвід публіч-

ного адміністрування стоматологічної допомоги демонструє важливість державно-громадського партнерства, довіри, чіткого розподілу ролей та раціонального використання ресурсів.

Звертаючись до основних джерел адміністративного права слід підкреслити, що принципи публічного адміністрування, закріплені у Законі України «Про адміністративну процедуру», спрямовані на те, щоб діяльність адміністративних органів відповідала вимогам демократичної правової держави. Центральним орієнтиром визначено верховенство права, згідно з яким права і свободи людини є найвищою цінністю та визначають спрямованість державної діяльності. Законність забезпечує дію органів виключно в межах і у спосіб, встановлені Конституцією та законами України. Рівність перед законом гарантує однакове ставлення до всіх осіб незалежно від їхніх індивідуальних характеристик. Принципи обґрунтованості й безсторонності вимагають повного дослідження обставин справи та відсутності конфлікту інтересів. Добросовісність і розсудливість передбачають логічність і моральність поведінки посадових осіб. Пропорційність забезпечує баланс між втручанням у права особи та досягненням законної мети. Відкритість, своєчасність, ефективність, презумпція правомірності вимог особи, офіційність, а також гарантування участі та ефективного правового захисту формують прозорі та орієнтовані на людину стандарти діяльності публічної адміністрації [8].

Принципи публічного адміністрування у сфері охорони здоров'я, закріплені в Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», виражають пріоритетність охорони здоров'я у діяльності держави та суспільства. Дотримання прав і свобод людини та забезпечення державних гарантій є основою для організації публічної влади в цій сфері. Гуманістична спрямованість та медико-соціальний захист вразливих верств населення визначають соціальну місію публічного адміністрування. Рівноправність, демократизм і загальнодоступність медичних послуг формують вимогу до відкритості й недискримінаційності дій органів влади. Наукова обґрунтованість і належне ресурсне забезпечення відображають обов'язок держави приймати управлінські рішення на основі доказів та реальних можливостей системи. Орієнтація на сучасні стандарти та цифрові технології підкреслює необхідність модернізації інструментів адміністрування. Попереджувально-профілактичний характер діяльності демонструє

спрямованість не лише на лікування, а й на запобігання загрозам здоров'ю населення[9].

Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з медичної практики встановлюють комплекс організаційних, кадрових і технологічних вимог, що спрямовані на впорядкування діяльності суб'єктів у сфері охорони здоров'я. Аналізований підзаконний нормативно-правовий акт визначає обов'язковість дотримання затверджених нормативів і застосування дозволених методів профілактики, діагностики та лікування, що підкреслює орієнтацію на доказову медицину та сучасні стандарти. У вимогах до ліцензіатів відображено пріоритет якості медичних послуг і своєчасності їх надання, що узгоджується з обов'язком захисту прав пацієнтів. Наявність вимоги до забезпечення доступності для осіб з інвалідністю демонструє врахування принципів рівності та інклюзії. Контроль за якістю медичної допомоги та звітування перед державними органами вказують на підконтрольність і прозорість діяльності суб'єктів[10].

Інструкція про порядок надання стоматологічної допомоги в закладах охорони здоров'я та медичних підрозділах Збройних Сил України регламентує організацію, види та умови надання стоматологічної допомоги військовослужбовцям і прикріпленим категоріям осіб, ґрунтуючись на чинному законодавстві у сфері охорони здоров'я та соціального захисту. У документі визначено завдання стоматологічної служби, що охоплюють профілактичну, лікувальну, реабілітаційну, науково-дослідницьку та освітню роботу, а також систематичний облік захворюваності. Запроваджуються рівні надання допомоги залежно від складності й можливостей медичних підрозділів, що забезпечує послідовність та доступність лікування. Встановлюється територіальний принцип організації стоматологічної допомоги як елемент упорядкованості адміністративної діяльності. Визначено порядок оплати стоматологічних послуг залежно від статусу пацієнта та вартості використаних матеріалів, що свідчить про бюджетну підзвітність[11].

Отже, принципи публічного адміністрування стоматологічної практики ґрунтуються на поєднанні загальних вимог до діяльності адміністративних органів та спеціальних підходів у сфері охорони здоров'я. Їх зміст визначається пріоритетністю прав людини, законністю, рівністю доступу до медичних послуг і соціальною орієнтованістю державної політики. Забезпечення

якості та своєчасності стоматологічної допомоги реалізується через упровадження доказових медичних стандартів, належного кадрового та технологічного забезпечення. Принципи прозорості, підконтрольності й відкритості втілюються у чіткому порядку ліцензування, веденні медичної документації та обов'язковій звітності перед державними органами. Профілактична спрямованість і системність організації допомоги свідчать про орієнтацію управління не лише на лікування, але й на запобігання стоматологічним захворюванням. Соціальна справедливність забезпечується пріоритетним наданням допомоги вразливим категоріям і врахуванням потреб осіб з обмеженими можливостями.

Висновки. Отже, принципи публічного адміністрування стоматологічної практики мають ґрунтовне концептуальне підґрунтя, сформоване в теоретико-правових дослідженнях та закріплене у законодавстві України. Їхня природа є багатовимірною та поєднує інтелектуальні, нормативні та поведінкові орієнтири. Ці засади визначають ціннісну основу для реалізації державної політики в галузі стоматології, забезпечуючи її відповідність правам людини та потребам суспільного розвитку. Вони спрямовані на гарантування справедливості, доступності та обґрунтованості управлінських рішень.

У стоматологічній практиці принципи публічного адміністрування реалізуються через законодавче визначення стандартів надання медичної допомоги та вимог до провадження господарської діяльності. Забезпечується належний рівень якості та безпечності стоматологічних послуг завдяки використанню доказових медичних методів і дотриманню нормативно встановленого оснащення. Значна увага приділяється відповідальності суб'єктів медичної практики та забезпеченню прозорого контролю з боку органів влади. Встановлені вимоги до кадрової спроможності та кваліфікації персоналу гарантують професійність лікувального процесу.

Принципи рівності, недискримінації та соціальної справедливості набувають особливого значення під час організації стоматологічної допомоги. Створюються умови для рівного доступу до медичних послуг, зокрема для осіб з інвалідністю та соціально вразливих груп населення. У публічному адмініструванні передбачено пріоритетне медичне забезпечення окремих категорій осіб, для яких стоматологічна допомога має особливо важливе значення. Дотримання встановленого порядку

фінансування відображає принцип бюджетної підзвітності й ефективного використання державних ресурсів.

Принципи публічного адміністрування стоматологічної практики формують цілісну модель ефективного, гуманістичного та відповідального державного впливу у сфері охорони здоров'я. Вони забезпечують нормативну впорядкованість публічного адміністрування, орієнтуючи їх на захист прав пацієнтів, професіоналізм, відкритість та підконтрольність діяльності суб'єктів стоматологічної допомоги. Запровадження профілактичної спрямованості, сучасних стандартів медичного обслуговування та взаємодії з іншими секторами зміцнює спроможність системи реагувати на актуальні виклики.

Список використаної літератури:

1. Принцип. Словник української мови: у 11 т. Т. 8. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Slovnyk.ua URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF>
2. Теорія держави і права: підручник / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків. Право, 2015. 368с.
3. Адміністративне право та адміністративний процес. Повний курс: підручник / В. Галунько, П. Діхтієвський, А. Берлач та ін.; за заг. ред. В. Галунька, В. Фелика. Вид. 5-те. Одеса: Видавництво «Юридика», 2025. 700 с.
4. Кравцова Т. М., Солонар А. В. Поняття та принципи діяльності публічної адміністрації. *Форум права*. 2010. № 4. С. 522–525.
5. Оксенюк А. Поняття, принципи та система публічного управління в адміністративно-політичній сфері. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Серія: "Юридичні науки". 2025. № 1 (45). С. 163–172. DOI: 10.23939/law2025.45.163
6. Богату С. І. Програми державно-громадянського партнерства у стоматології країн світу. Актуальні проблеми державного управління. 2021. № 1(82). С. 65–72. DOI: 10.35432/1993-8330appa1822021229137
7. Мазур І. П. Історичні аспекти організації стоматологічної служби в Україні. *Медична газета «Здоров'я України 21 сторіччя»*. № 21 (466). 2019.
8. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 № 2073-IX. *Верховна Рада України*. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2073-20>
9. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 № 2801-XII *Верховна Рада України*. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2801-12>

10. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики : Постанова Кабінету Міністрів України від 02 березня 2016 № 285. *Верховна Рада України*. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/285-2016-%D0%BF>
 11. Про затвердження Інструкції про порядок надання стоматологічної допомоги в закладах охорони здоров'я та медичних підрозділах Збройних Сил України : Наказ Міноборони України від 18 серпня 2015 № 414. *Верховна Рада України*. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1071-15>
-

Basiuk S. M. Principles of public administration of dental practice in Ukraine

The article identifies and generalizes the principles of public administration of dental practice in Ukraine as value-based and normative guidelines for the activities of public authorities in the health care sector. The multidimensional nature of these principles is substantiated, as they combine intellectual, normative, and behavioral aspects of influence, ensuring their fundamental character and universality in legal regulation. The significance of the principles of the rule of law, legality, equality, accountability, openness, efficiency, and integrity is revealed as the foundation of democratically oriented activity of public administration. Special principles in the field of health care are analyzed, including the priority of health protection, humanism, general accessibility of medical services, preventive orientation, scientific validity of managerial decisions, and adequate resource provision. Particular attention is focused on regulatory instruments for the implementation of these principles in dental practice, including licensing of medical activities, compliance with clinical protocols, quality control, inclusiveness of space for patients with disabilities, a unified system of medical reporting, and liability for violations of established requirements. The importance of social justice in ensuring access to dental care for vulnerable population groups, including military personnel and persons with low income, is emphasized. It is shown that the historical development of the dental service in Ukraine and foreign experience of public–community partnership confirm the relevance of the principles of comprehensiveness, professional competence, and efficient use of resources. It is concluded that the systematic implementation of the principles of public administration ensures improvement of the quality of dental care, transparency and accountability of managerial decisions, strengthening of public trust in public authorities, and enhanced orientation toward human needs.

Key words: accessibility, administrative law, dental care, evidence-based medicine, inclusion, legality, licensing, proper governance, prophylaxis, public administration, accountability, equality, rule of law, social justice, quality standards.

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.07.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.08.2025

Дата публікації: 30.09.2025